

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Гуржія Тараса Олександровича на дисертацію
Чорнобривця Володимира Володимировича на тему: «Адміністративно-
правові засади реалізації права на отримання професійної правничої
допомоги в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 – Право**

Актуальність дисертаційної роботи Чорнобривця Володимира Володимировича на тему «Адміністративно-правові засади реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні» не викликає сумнівів і заперечень з огляду на ту роль, яку відіграє інститут реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в сучасній національній системі. Правова допомога є важливим елементом чесної та ефективної системи правосуддя, що базується на захисті прав людини і верховенстві права. Це основа розширення доступу до правосуддя в межах права на справедливий суд, закріплений у Статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. І тому дуже важливим є запровадження механізмів для підвищення якості та доступності правової допомоги, гарантованої державою.

Резолюцією 1466 (2005 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» було визначено необхідність покращення доступу до правосуддя в Україні шляхом запровадження надійної та ефективної системи правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини.

Появу цього інституту у вітчизняному законодавстві дослідники пов'язують із необхідністю впровадження дієвих механізмів щодо формування та забезпечення функціонування в Україні ефективної системи правової допомоги, забезпечення її доступності та якості.

Безперечно, сприяння удосконаленню чинних та впровадженню нових стандартів і процедур у сфері надання правової допомоги з урахуванням

світової практики є важливою складовою адміністративної реформи. Подібну політику можна вважати важливим кроком на шляху створення більш соціально орієнтованої системи правосуддя. Причому з'являється можливість звернути увагу на потреби суспільства і стимулювати підвищення правової свідомості, культури та освіченості населення.

Водночас варто пам'ятати, що інститут реалізації права на професійну правничу допомогу є не вирішальним у зовнішніх та внутрішніх проблемах правосуддя, але є тим можливим механізмом, у межах якого можуть бути встановлені бажані рішення.

Таким чином, викладене дає підстави стверджувати, що питання підвищення ефективності функціонування інституту реалізації права на надання професійної правничої допомоги є однією з найбільш актуальних тем сучасної української правової науки. Попри те, що даний інститут знайшов своє вираження в національній правовій системі, ця тема донині залишається актуальною серед науковців і практиків, адже діяльність держави постійно спрямована на розвиток та поліпшення функціонування державних інституцій.

Отже, очевидним є той факт, що подана на рецензування робота присвячена актуальній проблемі, розв'язання якої сприятиме подальшій розробці законодавчих пропозицій і проектів розвитку адміністративно-правових засад реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження свідчить також те, що він належить до пріоритетних у галузі науки адміністративного права, адміністративної реформи в Україні. Зміст та основні положення роботи відповідають завданням здійснення судово-правової реформи в Україні, спрямовані на реалізацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», а також Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства й міжнародної практики в цій сфері.

Передусім позитивним слід визнати чітке визначення автором об'єкта і предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у правничу науку.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, автор вивчив і проаналізував періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння місця та ролі інституту реалізації права на професійну правничу допомогу.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Очевидно, що автор,

працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу.

На нашу думку, дисертант досить вдало визначив мету дисертаційного дослідження, яка полягає у комплексному підході, з урахуванням праць вітчизняних і зарубіжних учених, вивчення практики проаналізувати і теоретично обґрунтувати правову природу реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні з адміністративно-правової точки зору, розглянути механізм його здійснення, а також розробити науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового забезпечення.

У процесі дослідження дисертант не абстрагувався в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети й виконав поставлені завдання. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розкрито теоретико-правові аспекти правничої допомоги, зокрема визначено історичний генезис організаційних та функціональних основ професійної правничої допомоги, розкрито поняття та сутність професійної правничої допомоги, а також проаналізовано особливості адміністративно-правового регулювання професійної правничої допомоги в Україні. Другий розділ роботи присвячено визначенню основ

реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні. З цією метою висвітлено особливості суб'єктів реалізації професійної правничої допомоги в Україні, надається загальна характеристика системи правничої допомоги в Україні, а також розкриваються форми реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні. У третьому розділі розкрито адміністративно-правові засади реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні у період євроінтеграції, зокрема розглянуто зарубіжний досвід реалізації професійної правничої допомоги в Україні, а також окреслено шляхи удосконалення реалізації професійної правничої допомоги у відповідності до євростандартів. У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагомe значення для вдосконалення даного інституту.

Таким чином, структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила авторові продемонструвати гідний рівень знань з теорії адміністративного права, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів, що регулюють функціонування інституту надання професійної правничої допомоги, тенденції його розвитку, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Під час розподілу розділів основного тексту на підрозділи автор дотримався правил пропорційності та взаємовиключення. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, сформулював необхідні наукові висновки та дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені автором, об'єднані провідною ідеєю вдосконалення законодавчого регулювання інституту реалізації права на отримання професійної правничої допомоги.

Привертає увагу стиль, яким написано роботу: він означений логічністю, послідовністю та ясністю аргументування думок. Деякі досить

складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозумілою мовою, та викладені без зайвих ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації авторові вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Таким чином, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна праці полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація дійсно є одним із перших комплексних досліджень у вирії змін у законодавстві, а саме це стосується Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії). У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем.

У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний та практичний матеріал, що стосується тематики роботи. Це дало змогу виробити новий підхід до дослідження значної кількості проблем, якими означений процес реалізації право на отримання професійної правової допомоги в Україні.

Переважна більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни.

Слушною слід визнати позицію дисертанта щодо здійснення правничої допомоги в Україні, зокрема, зазначено, що в формі судового представництва, міг би надавати не лише адвокат, а й інший представник юридичної професії (інший фахівець в галузі права), адже наявність свідoctва про право на заняття адвокатською діяльністю – це не показник

надання адвокатом дійсно якісних правничих послуг. Кваліфіковану правничу допомогу може надати особа з повною вищою юридичною освітою (с. 105).

Дисертантом також було вдосконалено дефініцію поняття «професійна правнича допомога». Зокрема, її пропонується визначити як різновид правничої допомоги, системи індивідуалізованих та диференційованих заходів, здійснюваних адвокатом в суді шляхом представництва прав та інтересів особи, як учасника судового процесу (с. 61).

Досить переконливими видаються аргументи автора щодо необхідності внести зміни до Конституції України, а саме: статтю 59 викласти в такій редакції: «Кожен має право на правову та правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається оплатно та безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав та інтересів при їх порушенні».

Дослідивши та проаналізувавши Закон України «Про безоплатну правову допомогу», автором запропоновано внести зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», Закону України «Про охорону дитинства», Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», Закону України «Про соціальний захист дітей війни» (с. 85- 87).

Отримали подальший розвиток наукові погляди стосовно «адвокатської монополії» в Україні. У ході дослідження було визначено негативні наслідки у разі втілення норми адвокатської монополії на всіх рівнях системи судоустрою.

Крім того, дисертант значну увагу приділив понятійно-категоріальному апарату, передусім поняттям, які потребують належного уточнення в законодавстві та в юридичній літературі. Зокрема, уточнено такі поняття, як «професійна правнича допомога», «юридична допомога», «правова допомога» та інші.

Тобто роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених вітчизняною юридичною наукою проблем, розв'язання яких

дозволить більш ефективно впровадити інститут реалізації права на отримання професійної правничої допомоги.

У висновках дисертації на основі узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та практики уповноважених органів України, порівняно з досвідом інших країн, розв'язано важливе наукове завдання, що полягає у визначенні теоретичних, правових та організаційних засад інституту професійної правничої допомоги.

Як вже зазначалося, дисертант обґрунтував необхідність внесення змін до низки інших нормативно-правових актів, які спрямовані на вдосконалення реалізації права на отримання професійної правничої допомоги. Зокрема, запропоновані зміни передбачають усунення низки прогалин і неточностей у межах наявної моделі професійної правничої допомоги.

Таким чином, є всі підстави стверджувати, що висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті й завданням дослідження, містять важливі теоретичні положення щодо розробки теоретичних і практичних аспектів реалізації права на отримання професійної правничої допомоги.

Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти та висновки були оприлюднені дисертантом на трьох міжнародних науково-практичних конференціях. Основні положення та результати дисертації відображені в п'яти наукових статтях, з яких одну опубліковано в іноземному виданні.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи

За результатами розгляду роботи потрібно також звернути увагу дисертанта на такі дискусійні положення:

1. Певні зауваження викликає структура дисертаційного дослідження. Так, у другому розділі дисертації, з огляду на його назву, необхідно було

розглянути механізм реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні.

2. У розділі 2.1 автором вказано, що також цікавим видається досвід зарубіжних країн, де правнича допомога надається різними суб'єктами – адвокатами, іншими фізичними та юридичними особами (юридичними фірмами). Далі по тексту аналізується досвід зарубіжних країн, що є структурно невірним, адже, компаративістичний аналіз необхідно було б перенести до підрозділу 3.1, де комплексно визначено досвід деяких зарубіжних країн.

3. За результатами розгляду роботи, потрібно також звернути увагу дисертанта на певні неузгодженості, зокрема, потребує додаткового обґрунтування позиція автора до функціонування адвокатської монополії в Україні та його ставлення до законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії).

4. Досліджуючи адміністративно-правове регулювання професійної правничої допомоги в Україні автор аналізує законні та підзаконні нормативно-правові акти тільки нашої країни. Дисертаційне дослідження лише б «виграло» у разі зосередження автором, уваги на міжнародно-правових актах зарубіжних країн, ратифікованих Україною.

5. У дисертаційному дослідженні, доцільно було б звернути увагу та проаналізувати дані соціологічного опитування, які проводяться відповідною службою при Міністерстві юстиції України щодо осіб, які звертаються за професійної правничою допомогою.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання, що полягає у визначенні теоретичних, правових та організаційних засад реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для оптимізації національної адміністративно-правової системи.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені автором у наукових статтях, підготовлених та опублікованих автором дисертації, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для теорії адміністративного права, але й для правозастосовної практики.

Таким чином, дисертація, представлена Чорнобривцем Володимиром Володимировичем є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, що має істотне значення для розвитку української науки адміністративного права та правозастосування.

У підсумку слід зазначити, що дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правові засади реалізації права на отримання професійної

правничої допомоги в Україні» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року, а його автор – Чорнобривець Володимир Володимирович на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент –
доктор юридичних наук, професор
Київського національного
торговельно-економічного університету

Т. О. Гуржій

Гуржій Т.О. засвідчую
Відділу кадрів *В.С. Мичкин*
Н.В. Шевченко